

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Principia Juris Canonici : Ex Libro ... Decretalium Gregorii
IX. Pontificis M / Antehac In Alma & Archi-Episcopali
Benedictina Universitate Salisburgensi**

König, Robert

Salisburgi, 1725

VD18 80460518

1. De Judiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61781](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61781)

LIBER II. DECRETALIUM.

Gregorii IX. Pontificis M.
TITULUS I.
De Judiciis.

SUMMARI A.

- 1. *Judicii homonymia.* 2. *Definitio.* 3. usque 16. *multiplex divisio.* 16. *Et origo.*
- 17. *Licet Princeps non adstringatur ad ordinem judicium.* 18. 19. *Singulariter tamen requirit condemnare non citatum.* 20. 21. *Vel non convictum.*
- 22. *Judex.* 23. *Actor.* 24. *Reus quis?*
- 25. Usque 43. *Qui possunt agere, qui conveniri?*
- 43. *Causa qualibet coram suo Judice tractanda est.*
- 44. *De causis spiritualibus judicat solus Judex Ecclesiasticus.* 45. *Nisi de mero facto, vel possessione juris spiritualis quaratur.*
- 46. *Similiter Judex Ecclesiasticus cognoscit de causis Laicorum.* 47. 48. *Neque ejus negligentiam Laicus supplere potest.*
- 49. *Causa temporales Laicorum pertinent ordinariè ad Judicem Laicum.* 50. usque 56. *Extraordinariè etiam ad Judicem Ecclesiasticum.*
- 57. 58. *Qua sint causa mixti fori.* 59. *Et num talis sit. causa dotis?*
- 60. *Lite orta inter convasallos judex est Dominus.*
- 61. *Licet agatur de sola possessione feudi.* 62. *Et Vasallus sit Clericus.*
- 63. Usque 67. *In lite inter Dominum & Vasallum judicant Pares Curie.*
- 67. *Quibus casibus causa feudales ventilentur coram Judice ordinario?*
- 68. *Causa connexa non sunt dividenda.* 69. 70. 71. *Que connexio venit vel à personis.* 72. 73. 74. *Vel à conditione actionis.*
- 75. *Recensentur solemnitates processus judicarii.*
- 76. *Judicia inter Christianos sunt licita.*
- 77. *Judicium finit lites.* 78. *Et semel ceptum non licet deserere.*
- 79. *Quando probent acta unius judicii in alio?*
- 80. *Judicium perit mutua voluntate partium.* 81. *Absolutione ab observatione judicii.* 82. *Et lapsu temporis.* 83. *Etiam jure Canonico.* 84. *Non verò de consuetudine.*

Riusquam Judicii telam, & Processum, quem II. hic Liber complectitur, aggrediamur, ut ordinate procedamus, ab ipso Judicio in genere auspicemur, oportet.

§. I.

Judicii vocabulum in jure non unius significationis est: aliquando enim accipitur pro discretionem mentis, sive animi. l. 12. §. 2. ff. b. t. §. *præterea Institut.* *Quibus non est*

permissum fac. testament. nonnunquam pro ultima voluntate c. licet in fine de Sepult. in 6. l. fin. §. 1. ff. de Inoffic. testam. l. 2. C. de Sacrosanct. Eccles. alibi pro examinatione. c. si officia in fine. dist. 59. quandoque pro foro judiciali. c. 3. h. t. & rubr. tit. ff. Si quis caution. in judicio sist. alicubi pro juris ordine c. sicut causa 2. q. 1. sæpe pro jurisdictione, seu auctoritate judicandi. c. 2. h. t. l. 2. §. fin. ff. Eod. sæpius pro actione

Et

6. 3.

c. 3. de Probat. l. 13. ff. h. t. non raro pro sententia Judicis, *c. 4. de Appellation.* Denique hoc loco potissimum sumitur pro judiciali discussione totius causæ; in quo sensu

§. II.

- 2 *Definitur* Judicium, quod sit legitima controversiæ inter actorem & reum apud Judicem dispensatio, & dijudicatio. Colligitur ex *c. forus. 10. in fine de Verb. Signific.*

§. III.

- 3 *Dividitur* multifariam, partim à *causa efficiente*, seu *Judice*: partim à *objecto*, seu *materia*: partim à *forma*, seu *modo procedendi*: partim à *sine*.

A causa efficiente, seu *Judice* dividitur judicium. I. in ordinarium, & extraordinarium, seu delegatum. Ordinarium est, quod peragitur coram Judice ordinario habente jurisdictionem ordinariam in reum conventum. Extraordinarium, quod perficitur coram Judice delegato, *c. quoniam 11. juncta Glossâ V. extraordinario*, id est, *delegato de Probat.*

- 4 II. Dividitur in judicium Ecclesiasticum, & sæculare. Illud est, quod coram Judice Ecclesiastico agitur, si videlicet lis sit vel de rebus spiritualibus inter litigantes sæculares, vel de rebus temporalibus, si aut duo Clerici se mutuò convenient, aut Laicus actor reum Clericum. Sæculare dicitur, quod instituitur coram Judice Laico, non tantum inter Laicos, sed & inter Clericum actorem ex una, & Laicum reum ex altera parte: cum tali casu Clericus actor sequi debeat forum rei Laici per *c. 8. de Foro competent.* Idque tametsi de re non merè temporali, seu sæculari sit discussio. Quod addo: quia sicut judicium Ecclesiasticum necessariò non præsupponit causam spirituales, aut Ecclesiasticam, ita vicissim judicium sæculare constituitur, licet de re non merè sæculari, seu civili, sed utriusque, seu mixti fori, puta de usura, blasphemia, & id generis aliis controversiis sit, e

ipsò quòd hæc divisio judicii non ex re, sive materia, circa quam versatur, sed ex persona Judicum desumpta sit.

Ab Objecto seu Materia dividitur judicium I. in spirituale & temporale. Spirituale est, in quo causa spiritualis, aut spiritualibus annexa tractatur, uti sunt causæ Matrimonii, tituli beneficalis, juris patronatus, decimarum, hæreseos, simoniæ, jurisjurandi, & similes. Temporale est, in quo de re merè temporali & profana contenditur, nimirum de aliquo fundo, domo, equo, pecunia &c. P. Pirrhing *h. t. n. 5.*

II. Dividitur in universale, generale, & speciale. Universale est, in quo petitur universitas quædam plura jura activa, & passiva, debita & credita sub se continens, ut est hæreditas, vel bonorum possessio. Generale, in quo agitur de uno quidem jure, sed quod plures species comprehendit, ut sit in judicio tutelæ, negotiorum gestorum, pro socio &c. Speciale est, in quo lis movetur, vel de re singulari, & certa, v. g. de equo, vel de certa specie continente plura individua, v. g. de grege ovium. Distinctur autem judicium generale, & speciale ab universali: Illud, quòd in judicio universali, licet sit actum ad certum speciem, nihilominus veniat omne id, quod temporariè sententiæ quis invenitur possidere; in generali verò, si actum sit ad unam speciem tantum, non veniat, quod aliâ specie continetur. *Specul. tit. de Actionibus. §. sequitur. num. 45.* Illud, quòd bonæ fidei possessor conventus in judicio singulari tantum tenetur ad restitutionem fructuum existentium, & necdum consumptorum. *§. 35. Institut. de Rerum divis. §. 2. Institut. de Officio Judicis l. 22. C. de Rei vindicat. l. 4. §. 2. ff. Furtorum regundor.* Secus in judicio & actione universali, ubi & de consumptis tenetur, quia in judiciis universalibus pretium leg

medie in locum rei. l. 25. §. 11. l. 40. §. 1. ff. de Heredit. petis. l. 1. C. Eod. Clariss DD. Gletle 2. p. ff. q. 9. sub n. 21. Qua de re tamen alibi videbimus.

7 III. Dividitur in Judicium personale & reale. Personale dicitur, in quo instituitur actio in personam, nempe ex contractu, quasi contractu, delicto quasi delicto, pacto legitimo, pacto contractui in continenti adjecto: ut si intentetur actio empti, depositi, commodati, vel alia hujusmodi. Reale est, in quo agitur actio in rem, puta ex dominio, servitute, hypotheca, possessione. Eckolt ad ff. b. 1. §. 3. & alii tertiam speciem adstruunt, scil. judicium mixtum; num rectè? inderpendet, an actio familiæ erciscundæ, communi dividundo; finium regundorum & petitio hereditatis actiones mixtæ sint? quam disputationem libenter Civilistis relinquo: quia in praxi nihil interest, utrum judicium harum actionum simplex, vel mixtum in theoria nuncupetur.

8 IV. Judicium reale subdividitur in petitorium, & possessorium. Petitorium est, in quo directè de dominio & proprietate rei, vel de alio jure rei alicujus extra possessionem quaritur, ut si res vindicetur, hæreditas petatur &c. Possessorium est, in quo de sola possessione, vel quasi possessione sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda disceptatur: veluti si actor solum petat, vel ut adipiscatur possessionem, quam antea nunquam habuit; vel ut retineat possessionem rei quietam, nec in ea turbetur; vel ut recuperet possessionem amissam. Vallens. h. 2. n. 8. Expedi autem potius possessorio, quam petitorio judicio experiri per l. is, qui 24. ff. de Rei vindicat. ubi JCrus monet, eum qui destituit rem petere, advertere debere, an alio quo interdicto, id est, remedio, seu judicio possessorio, possit nancisci possessionem:

quia longè commodius est, ipsum possidere, & adversarium ad onera petitoris compellere, quàm alio possidente petere. Sine dubio idè: quòd dominium seu proprietatem difficillimè probetur, cum in probatione domini titulus v. g. empti, privilegii, donationis, præscriptionis, aut alius adduci debeat, qui mille modis impugnari possunt.

V. Dividitur in judicium bonæ fidei, & stricti juris. Judicium bonæ fidei est, ubi libera potestas Judici à lege indulgetur ex bono & æquo æstimandi, quantum auctori restitui debeat. arg. §. 30. Instit. de Action. l. 7. ff. de Negot. gest. adeoque adjudicare, quid potest, de quo inter partes haud conventum, & quod in libello non petitum. Stricti juris judicium est, ubi restricta est Judicis pronuntiationis facultas ad conventionem & negotium partium, ita ut ultra id, quod vel nominatim inter eas actum, vel specialiter legibus de negotio cautum est, sententiâ suâ progredi non possit. l. 3. ff. de Reb. credit. l. 99. ff. de Verb. obligat. Quam autem judicia bonæ fidei, vel stricti juris sint, colligitur ex §. 28 Instit. de Actionib. in quo omnes actiones bonæ fidei enumerantur, & quæ ibi positæ non sunt, stricti juris censentur.

VI. Denique ratione materiæ aliud est, judicium commune, seu duplex; in quo uterque ligantium est actor & reus, ut in judicio familiæ erciscundæ, communi dividundo, & finium regundorum. l. 10. ff. Fin. regund. l. 2. §. 1. ff. Com. divid. Aliud simplex, in quo unus subit vicem actoris, alter vicem rei, ut in actione mutui, in actione ex empto, vel in rei vindicatione, vel in alia. Nicol. Calvol. in Communib. Conclus. in pralud. n. 30. Emeric. Rosbach, in Praxi civil. tit. 1. n. 30.

A forma, seu modo procedendi dividitur, judicium in ordinarium, & extraordinarium,

rium sive summarium. Ordinarium (quod à quibusdam etiam solenne, aut plenarium vocatur) est, in quo solenniter, & servato solenni juris ordine, ac formâ proceditur: scilicet cum non tantum intervenit solennis oblatio libelli, solennis litis contestatio, cum conclusione in causa & similibus, sed etiam alia omnia vel à jure, vel à stylo Curia, aut consuetudine præscripta, atque introducta observantur in forma & terminis consuetis; quem processum Practici *viam judicii regiam* nuncupant. Judicium summarium, seu extraordinarium est, in quo prætermittitur subtili solennis ordinis judiciarii observatione, simpliciter & de plano absque strepitu & figura judicii, solâ rei veritate inspectâ proceditur, unde in tali summario judicio omittuntur omnes solennitates juris positivi, & illæ duntaxat observantur, quæ de jure naturæ requiruntur ad valorem processûs, ut sunt citatio, aliqualis petitio locò libelli probatio, defensio &c. per *clm. saps 2. de Verb. signific.*

- 12 Porro licet de jure certæ causæ sint expressæ, in quibus judicio summario locus est: ut sunt causæ electionum, postulationum, beneficiorum, decimarum, usurarum, & matrimoniorum juxta *clm. dispendiosam 2. h. t. c. quoniam, 5. Ut lite non contestatâ*, causæ Rusticorum juxta *Novel. 80. c. 1.* causæ mercedum, & honorariorum, juxta *l. 1. ff. de Extraordin. cognit.* causæ alimentorum, juxta *l. 2. ff. de Feriis*. missio in possessionem bonorum, quæ decernitur ventris nomine. *l. 1. §. 14. ff. de Ventre in possession. mittendo.* missio in possessionem ex primo decreto, juxta *l. 2. C. Ubi in rem actio.* Si ad exhibendum agatur juxta *l. 3. §. 9. ff. Ad exhibendum.* Item causa hæresis juxta *c. fin. de Hæredic. in 6.* & læsæ Majestatis juxta *extravag. Henrici VII.*

quomodo in læsæ Majestatis &c. Nil tamen obstat, aut impedit, quin in aliis quoque tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus causis, atque negotiis summarie procedi possit, si vel ita à Principe aut Papa committantur: vel sint modici præjudicii, aut celerem expeditionem desiderent, uti desiderant causæ miserabilium personarum, pupillorum, viduarum, studiosorum, naufragorum, mercatorum, tributorum, vel collectarum &c. Imò passim jam obtinuit in foro, ut etiam sine commissione Principis in quibusvis causis summarie liceat procedere, adeò ut arbitrio partium sit, utrum summario, an ordinario judicio contendere, & supposito, quòd elegerint summario contendere, & defacto contenderint, adhuc sine appellatione valeant finito summario judicium ordinarium coram eodem iudice instituire. Confer. *Matth. Kautt in Process. judicior. c. 1. th. 3.*

A *sine* dividitur judicium in civile, & criminale. Civile dicimus, quando principaliter agitur ad commodum privatum, sive jam actio descendat ex delicto, vel crimine aliquo, sive ex contractu. arg. *l. 4. ff. de Publicis judic. l. un. C. Quando civilis actio. junctâ l. fin. ff. de Feriis*. Criminale dicitur, quando de crimine vel delicto aliquo agitur principaliter ad commodum publicum seu vindictam publicam, vel, ut alii loquuntur, ad pœnam fisco applicandam. arg. *§. 10. Instit. de Injur. l. servos C. Ad leg. Jul. de Vi. l. ubi C. de falsis.* Idque patet in exemplo furti: siquidem ex furto aliquis contra furem agere potest, vel ut illud, quod furto abstulit, sibi restituat etiam in duplum, aut quadruplum per *§. 1. Instit. de Oblig. qua ex del. vel ut pœnam Reip. debitam*, nimirum suspendii perfolvat: priori casu actio, adeoque judicium civile, posteriori criminale erit. *l. fin. ff. de Pri*

15 *Privatis delictis. d. l. fin. ff. de Furtis.* Unde, ut obicit insinuem, licet Felin. & Panorm. in c. 32. de Simon. per illum text. existimant, non esse iudicium criminale, quando in foro Ecclesiastico agitur ad degradationem, vel privationem beneficii, officii, privilegii fori, vel Canonis, tanquam ad poenam; affirmativa tamen ex eo magis arripit, quod ejusmodi poenae infligantur in terrorem aliorum, & sic ratione exempli Reip. Ecclesiasticae utilitatem concernant. arg. c. 4. & 10. h. t.

Ceterum de iudicio & processu criminali ex instituto tractatur in *Libro V. Decretalium*; in praesenti vero praecipue tantum de iis, quae ad processum civilem spectant, quamvis pleraque hic dicenda proportionaliter etiam criminali applicentur.

§. IV.

Causa efficiens Iudicii est vel remota, vel proxima.

16 *Remota* est Jus, tum naturale, tum positivum: quaedam enim iudicii partes ex naturali ratione, quaedam ex jure Canonico, aut Civili prodierunt. Quae ex jure naturae ducuntur, sunt citatio, aliqualis actoris petitio, probatio, exceptio, seu defensio, & sententia, ejusque executio. Postulatio autem actoris in libello, solennis litis contestatio, juramentum calumniae, dilaciones, vadimonium, sequestratio, relatio, & alia multa his similia jure humano & positivo introducta sunt. *clm. saepe. de Verb. signif.* Hinc

17 *Infero I.* Principem, quia legibus solutus est. *l. 31. ff. de Legib.* & ordinem iudiciorum magna ex parte constituit. arg. *l. 1. l. ult. C. de Constitut. Princip.* ad ordinem istum adstrictum non esse; modo illa observet, quae juris potius sunt naturalis, quam positivi. *Gail. 1. observat. 75. in fine.* Hodie tamen Imperator per-

modum contractus in ordinationem Camerae consentit, ideoque ad ejus observantiam etiam de jure communi obligatur per text. in *l. digna vox C. de Legib. & ibi DD. Gail. d. l. 1. observ. 41. n. 4.*

Infero II. non licere Principi, & minus inferiori Judici ferre sententiam contra non citatum, nec auditum. *clm. pastoralis. §. ceterum de Sentent. & re jud.* ubi ratio insinuatur, quod delato de gravi crimine non possit adimi facultas defensionis, quae juris est naturalis, in quo nec Imperator potest aliquid immutare. At condemnare reum prius non citatum, & non auditum est ipsi eripere arma defensionis, quibus jure defendere se potest, vel negando crimen, si occultum, aut non semiplene probatum fuerit, vel excusando delictum eo modo, quo poterit. Excipitur *caus. 19* sus, quo periculum rebellionis, aliisque gravis perturbationis imminet, si procedatur juridice: tunc enim Princeps potest sententiam ferre contra non citatum, dum modo causa privatim discutiatur, nisi fuerit omnino evidens: nam crimine plene, aut evidenter probato, reo jus defensionis in iudicio non superest. *Sylvester in V. homicidium. 1. q. 2.* Inde exculari potest multorum Principum praxis, qui Magnates Regni, & Belliduces indicta causa nec citatos, nec defensos jubent trucidari, si non expediat, longum processum judicarium contra illos instituire.

Infero III. Nec supremum Principem posse condemnare reum ex sola scientia privata, absque alia probatione, ut expressim cavetur in *c. 1. 2. 4. & 20. causa 2. q. 1. in c. 10. & 11. causa 30. q. 5.* idque ideo, quia Princeps non potest tollere solennitates iudicii, quae jure naturae desiderantur, ut probatio. Sed hoc regulariter verum est: quoniam si delictum sit notorium, &

nulla tergiversatione celari possit, reus sine ulla probatione, & processu condemnari potest, quemadmodum frequenter puniuntur latrones, & alii in crimine deprehensi, eò quòd factum notorium & publicum habeat vicem accusatoris & testium, neque reo justam aliquam defensionem relinquat, cum notoritas delicti faciat publicam scientiam, & instruat potestatem publicam ad publicum justitiæ actum exercendum, c. 15. 16. & 17. causa 2. q. 1. c. 21. de *Furejurando* c. 9. de *Accusat.* c. 11. de *Simonia*. Distinctè Fagnan. in c. *vestra* sub *num.* 101. de *Cohabit. Cleric. & mulierum*. Similiter quando non agitur de puniendo delicto, sed de amoliendo imposterum malo impendente innocenti, seu Reipublicæ, si alia via non sit malum avertendi, integrum est Principi id privatim scienti jubere occidi hujusmodi mali auctorem: quia in eo casu procedit, non ut Judex ex auctoritate publica, sed tanquam quicumque privatus defendens rem sibi commissam. Less. de *F. & F.* lib. 2. c. 29. dub. 11. n. 98. & seqq.

Causa efficiens proxima judicii sunt personæ illud constituentes. Constituant autem principaliter Judex, Actor, & Reus. c. 10. de *Verb. signific.*

22 *Judex* salutatur, qui judicio præest, & causam cognoscit, ac jure definit. d. c. 10. Estque vel sæcularis, vel Ecclesiasticus, vel feudalis, vel criminalis vel ordinarius, vel delegatus vel commissarius, vel compromissarius; de quorum potestate & officio, vide quæ supra in *lib. preced.* dicta sunt.

23 *Actor* indigdat, qui actionem proponit, & alteri litem in judicio movet. Quòd si incertum sit, uter ex litigantibus litem intendat, ut sit in judiciis duplicibus, jure constitutum est, ut is intelligatur esse actor,

qui priùs ad judicium provocavit, aut si de hoc non appareat, & uterque litigans simul provocaret, is quem fors designavit. l. 13. & 14. ff. *h. t. l. 2. §. 1. Communi div. l. 51. ff. de Oblig. & action.* Id verò tantum accipiendum est quoad liti's ordinationem, non etiam quoad liti's definitivam, ita ut non probante eo, qui provocavit; aut fortè superior fuit, reum absolvi oporteat, ut probat P. Engel *infra de Casu possess. & propriis.* sub n. 8. cui se opponit Vim. ad §. *penult. in fin. de Interdictis.*

Reus, ita appellatus à re, vel causa & controversia, quæ ipsi movetur, est, qui convenitur, & ab actore ad judicium provocatur. d. c. 10. & ibi Gloss. *V. reus de V. S.* Ex quo actorem inter & reum non una differentia deducitur: nam imprimis actor ab initio semper est volens, cum nemo invitatus agere cogatur. l. *un. C. Ut nemo invitatus.* Econtra judicium redditur in reum invitum. l. 83. §. 1. ff. de *Verb. Obligat.* Sed ejus locò hoc beneficium vicissim habet reus, ut actor forum ipsius sequi teneatur. c. *cum sit generale. de foro compet.* Deinde licet Actoris partes in exordio liti's sint favorabiliores, ut etiam in dubio ad agendum admittatur, & processus petiti ipsi decernantur; in medio autem pariter utrique & actori, & reo faveatur, ut nimirum veritas controversiæ indagetur; in fine tamen magis favetur reo, quam actori, ut absolvatur. l. 125. ff. de *R. F.* Gail. 1. *Observ.* 31. n. 11. Quod obtinet, etiam si reus in excipiendo sit actor. l. 1. ff. de *Except.* & in probanda exceptione Actoris partes sustineat. l. 19. ff. de *Probat.* quia revera actor non est, sed improprie.

Sanè tam actor, quam Reus debet habere legitimam personam standi in judicio: alioquin judicium cum iis agitarum nullum est *t. t. C. Qui legitim. person. stan-*

di in judic. hab. vel non. Regula autem est, omnes habere legitimam personam standi in judicio, qui nullo jure prohibentur: ipsa quippe æquitas dicitur, quemvis jus suum privatum, vel publicum Reipub. tueri posse, aut sub persona actoris petendo, quod vel suum, vel Reipublicæ est: aut sub persona rei repellendo injurias sibi intentatas, vel illatas. In prohibitorum numero sunt.

26 I. Servus; qui nec agere, nec conveniri potest in judicio, nisi causa aut statum, aut utilitatem publicam concernat. *l. 6. & 7. C. b. r. l. 53. ff. Eod. l. penult. §. 1. l. ult. §. 1. Cod. ad leg. Jul. Majest.* Aliud dicendum de hominibus propriis, vulgò Leibeigne; hi enim, cum nusquam reperiantur prohibiti, rectè in judicio consistunt: quia quamvis in nonnullis servis videantur similes, servi tam non sunt, neque adeo horum jururuntur, sed potius jure hominum liberorum, participantes de natura adscriptiorum, colonorum, capite cenforum, statu liberorum, ac libertorum. *Gail. de Pignorationibus. observ. 8. Vult. lib. 1. de Judiciis. c. 5. n. 9.*

27 II. Pupillus; qui si infans, aut absens sit, Tutor nomine ejus suscipit judicium, *l. 1. §. 2. ff. de Administr. & periculo tutor.* Sin jam infante major, & præsens, tunc vel ipse tutor agit nomine pupilli, vel ipse pupillus tutore auctore. *d. l. 1. & 2. C. Qui legit. person. standi in judicio.*

28 III. Minor 25. annis; cum quo judicium esse non potest, nisi assistente Curatore. *d. l. 2.* quò si careat, etiam invito curator ad litem obruditur, licet aliàs de jure communi ad negotia extrajudicialia minores inviti non teneantur accipere Curatores, nisi forsitan res suas dilapidare inciperent. *§. 2. Instit. de Curatoribus l. 12. §. fin. ff. de Tutorib. & Curatorib.*

Repe ias tamèn casus aliquos, in quibus minor per se & sine Curatore in judicio stare potest. *Primus* est, si minor veniam ætatis impetraverit; quæ masculis anno 20. fœminis anno 18. transacto indulgetur. *l. 2. pr. & §. 1. e. Cod. de his qui veniam atacis.* *Secundus*, si minor prosequatur suam injuria, vel mortem propinquorum defendat. *l. 8. junctâ l. 11. in princ. ff. de Accusation.* Quamvis de cætero minor neque in criminalibus solus stare in judicio permittatur. *l. 4. Cod. de Autoritat. præstandâ.* *Tertius* est, si minor intentet judicium possessorium *l. ult. Cod. Qui personam standi in judicio.* Quam legem Glossa quidem restringit ad casum retinendæ, vel recuperandæ possessionis, statuitque, minorem interdictò adipiscendæ possessionis sine Curatore experiri non posse; *Rodriquez* verò *ad c. causam 9. quest. 13. num. 18. h. e.* id indistinctè de quolibet possessorio affirmat: neque enim major est ratio de uno, quàm de altero; ideo siquidem id minori videtur concessum, quia judicium possessorium est minoris præjudicii, & magis favorabile, neque requirit tantas solennitates quemadmodum petitorium: quæ ratio in omni possessorio militat. *Quartus* casus est, si minor pubes sive Clericus, sive Laicus contendat super beneficio, jure decimandi, matrimonio, aut aliis causis spiritalibus, vel etiam super fructibus beneficii, vel decimarum, aut super dote, tanquam ab iisdem dependentibus. *c. ult. h. t. in 6.* ubi Bonifacius VIII. generaliter rescribit: *si annum 14 tua peregisti ætatis, in beneficalibus & aliis causis spiritalibus, nec non & dependentibus ab eisdem, ac si major 25. annis existeres ad agendum & defendendum per te, vel per Procuratorem, quem ad hoc constituendum decreveris, admitti debebis.*

Illud

- 30 Illud communiter conclusum est, quod si Pupillus sine Tutore, Minor in casu non excepto sine Curatore egerit, sententia contra ipsos pronuntiata ipso jure nulla sit. *l. 54. pr. ff. de Rejudicat. l. 1. C. Qui leg. pers. standi in J.* at pro illis lata tenet. *l. 14. C. de Procurat.* ubi simul ratio redditur: quia *Minoribus etas in damnis subvenire, non rebus prosperè gestis obesse consuevit.* quod enim favore alicujus introductum est, non debet in ejus odium detorqueri. *l. 6. C. de Legibus. Ummius ad Processum judic. disputat. 1. th. 4. num. 19.*
- 31 IV. Prohibitis accensentur furiosus & mente captus, qui quoad intellectus & iudicii capacitatem infanti adæquantur, ac cum eo pari passu ambulant per § 10. *Institut. de Inutilib. stipulat.* Et cum isti absque suis Curatoribus pro absentibus reputentur. *l. 27. §. 5. ff. de Recept. qui arbit. recept. l. 2. §. 3. ff. de Jure codicill. nec in eos præsumptio animi ratum habenti cadat, l. 2. §. 1. ff. de Procuratoribus.* ideo sententia non solum contra, quin imò in favorem quoque talium omninò incapacium, absque legitimæ personæ interventione, eorundem defectum supplente, lata ipso jure non valet, ex quo non reperitur persona habilis, super qua possit substantiari, & radicari iudicium, per *l. furioso 9. & ibi Gloss. ff. de re judicat. junctò §. 8. Inst. de Inutil. stipul.*
- 32 V. Prodigus, cui bonorum suorum administratione lege est interdicta: nam hic quoad alienandum, & conditionem suam deteriorandam æquiparatur furioso, & infanti. *l. 6. ff. de Verbor. obligat.* in cæteris autem magis similis habetur Pupillo, qui sibi prodesse potest, sed non obesse *princ. Institut. de Auhorit. Tutor. §. 9. Instir. de inutilib. stipulat. junctà l. cui bonis 3. ff. de Novationib. & deleg.* unde sequitur, quod nec contra ipsum sententia absque interventu

sui Curatoris lata subsistat, instar aliorum, qui sub cura sunt. *t. t. C. Qui legit. pers. standi in jud. l. cum & minores 4. C. Si ad versus rem judicat. restituit. postulat. l. clarum 4. C. de Auhorit. prestand.* lata tamen in ejus favorem erit valida, eique proderit, juxta regulam in *d. l. 14. C. de Procuratoribus* fundatam; cum, ut dicitur in *cir. l. 6. ff. de V. O.* ad sui commodum sat habilis sit, nec non capax ad acquirendum.

VI. Filius Familias in potestate Patris existens, etsi major 25. Annis, ita quidem, ut non teneat sententia contra illum pronuntiata, si nomine suo sine consensu Patrisfamilias vel egerit, vel actionem susceperit, super rebus scilicet rebus, sive bonis, quorum ususfructus, & actionum seu jurium necessarium exercitium ad patrem de jure spectat, veluti in peculio profectitio, & adventitio, quo casu cum Patri, & non Filio exercitium actionum acquiratur, nil mirum, si filius absque consensu Patris in Judicio comparens, tanquam is, cui minimè competit juris exercitium, frustra litigaverit. *l. 9. ff. de O. & A. l. ult. in pr. §. necessitate. C. de Bonis. qua liberis. l. 1. §. fin. Cod. de Annali except. l. fin. Cod. Ad Sctum. Macedon.* In reliquis verò causis, puta de peculio castrensi, vel quasi, & in aliis, in quibus Patris nihil interest, filiusfamilias liberè, etiam Patris assensu non requisito, actionem tam intentare, quam excipere poterit, quia casu isto exercitium actionum & jurium à nemine sibi est præoccupatum, vel impeditum. *l. 4. l. 18. §. 1. ff. h. t. l. 8. ff. de Procuratorib. l. 4. §. 1. ff. de Castrensi pecul. l. 6. C. de Bonis. qua lib. Novel. 117. c. 1.* Idem de Jure Can. obtinet in causis beneficialibus, spiritalibus, & ab his dependentibus, vel connexis: neque enim ad has causas se extendit patris potestas. *c. fin. in fin. h. t. in 6.* Et hoc licet filiusfamilias minor sit 25. annis, modo

annum 14. compleverit, quoniam tunc pro majorenni habetur. Hunnius in *Encyclop. juris* p. 2. tit. 5. c. 9. n. 4. & seq. Quin filiusfam. alieno, id est, procuratorio, aut tutorio nomine sine consensu Patris in judicio experiri possit, dubitare non sinunt textus in c. 5. §. *nedum de Procurator. in 6. l. 8. in fin. princ. ff. eod.* Haunold. de *J. & F. tom. 5. tr. 2. c. 2. contrav. 9. n. 290.*

34 VII. Religiosus, qui nec per se, nec per alium potest suscipere judicium sine licentia sui Superioris, utpote è cujus nutu & voluntate vi Religionis ita dependet, ut secundùm se neque velle, neque nolle habeat. c. *non dicatis. II. causâ 12. quest. 1. DD. in c. 22. de Rescript.*

35 Verùm ut hoc ita se habeat, ita certis casibus fallit. Sic enim primò, si Religiosus habeat beneficium, licet manuale, & ad nutum revocabile, cui aliqua annexa est administratio, v. g. Prioratum, super juribus illius per se agere, & conveniri potest juxta text. & Panorm. in c. 16. h. t. *Secundo* si Religiosus de licentia sui Superioris extra Monasterium in studiis, vel Parochia degens injuriatus, vel spoliatus sit, agere & se defendere potest: eò ipsò namque quòd talem licentiam habeat, censetur habere facultatem faciendi ea, sine quibus ibi commodè esse nequit. P. Engl. h. t. n. 4. *Tertio* permittitur Religiosus, si velit, Prælatum suum de crimine accusare. c. *ex parte. II. de Accusat.* Sed caveat, ne per talem accusationem plùs sibi obsit, quàm prosit, cum plerumque causa Prælati, aut sit melior aut potentior. *Quarto* Religiosus per se admittitur ad judicium, si velit agere vel pro defensione sui Prælati incarcerati, vel pro rebus sui Monasterii malè alienatis, vel pro se injustè forsan ejecto, ad hoc ut iterum restituatur, vel pro alimentis necessariis, si fortè denegentur &c. Nicol.

KÖNIG IN DECRET. LIB. II.

Rodriquez ad d. c. 9. q. 2. h. t. Semper tamen meliùs faciunt Religiosi, si in causis notabilioribus sui Superioris voluntatem requirant, nisi periculum aliquod in mora sit. Expensæ verò judiciales in casibus similibus de rebus Ecclesiæ vel Monasterii subministrari debent per d. c. *ex parte III. de Accusationibus.*

Dubitarur I. Possitne Religiosus injuriatus Prælato non consentiente actionem injuriarum intentare? Negant Sanchez. lib. 6. *Moral. c. 12. n. 6.* & alii ab eo citati: quia Religiosus filiofamilias comparatur, cui actio non datur, si Pater præsens agere nolit, vel quia differt, vel quia remittit injuriam filio impactam. l. 17. §. II. ff. *de Injuriis.* consequenter nec Religioso actio injuriarum competet, si Prælatus præsens agere nolit, vel quia differt, vel quia condonat injuriam Religioso suo illatam. Nescio, an satis benè: cum enim Religiosus retineat dominium suæ famæ, ut probat S. T. 2. 2. q. 106. a. 7. ad 4. quo jure Abbas actionem injuriarum Religioso injuriato adimere poterit? deinde, cum honor & vita pari passu ambulent. l. 9. ff. *de Manumiss. vindicta.* sicut Abbas non potest Religioso tollere jus defendendi vitam, ita nec sine injuria poterit adimere defensionem suæ famæ, & honoris, ad quam tendit actio injuriarum. c. 56. *causâ II. q. 3.*

Dubitarur II. Num Prælatus sine consensu Capituli vel Conventus agere possit de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, aut Monasterium suum? & quoniam Prælato sine consensu Capituli interdicta est alienatio rerum immobilium, & mobilium pretiosarum, ideo eidem super his non permitti actiones exercere, ex l. 7. §. 2. ff. *de jure deliberandi.* concludit Glossa in c. 21. *V. dubitant. de Rescript. & in cap. 1. V. legaliter, de Procuratorib.* Plerique tamen tran-

F f

transeunt in sententiam contrariam, cui praxis opitulatur, dum passim Prælati irrequisito Capitulo in judiciis agunt, & respondent super bonis ad Ecclesiam, vel conventum pertinentibus, sive deinde bona Capituli & Prælati sint distincta, sive communia, modò generalem desuper habeat administrationem; id quod exigere videtur ipsa ratio legitimæ & universalis administrationis, arg. c. 5. de Procurator. in 6. & l. fin. ff. Quod cujusque universit. nom. & patet in tutore, qui pro bonis pupilli, in patre, qui pro bonis adventitiis filii; in marito, qui pro bonis dotalibus uxoris agunt, & conveniuntur. Unde ad d. l. 7. §. 2. ff. de jure delib. in qua se fundat Glossa, respondeo, illam duntaxat loqui de illis, qui non habent generalem administrationem: in administrationibus enim universalibus diversa est ratio: nam ut legitime omnia administrare valeant, necessariò debent posse in judicio convenire, & conveniri ab aliis, cum hoc frequentissimè eveniat; alienatio verò rerum immobilium, aut mobilium pretiosarum illis ita necessaria non est, igitur in his administratoribus alia est ratio alienationis, alia instituendarum actionum, & sic nec absolum, illà negatà Prælato citra Capituli consensum actionum exercitium concedi. Exceptio est, nisi causa sit omninò ardua & è qua Monasterio magnum præjudicium generari posset; quo casu communiter placuit, requiri consensum, vel saltem consilium Capituli arg. c. 4. & seq. de his, quæ sunt à Prælati Panorm. in c. edoceri 21. n. 6. de Rescript. Felin. ibid. n. 2. & 5.

38 VIII. Inter prohibitos referuntur mulieres; quæ in causis criminalibus ob defectum iudicii, & impotentiam affectuum agere seu accusare nequeunt, nisi suam, vel suorum injuriam persequantur. l. 1. l. 8.

l. 1. ff. de Accusat. l. 4. §. & 12. C. de his, qui accusare non poss. In civilibus negotiis agere possunt quidem, & se defendere, si velint, sed cogi à Judice non debent, ut personaliter compareant, nisi ex causa valde urgente, & necessaria. c. 2. & ibi. Interp. h. t. in 6.

IX. Excommunicatus excommunicatione majori, qui licet conveniri queat, ne ex malitia sua commodum reportet, nequit tamen alium sive per se, sive per procuratorem convenire, aut reconvenire, c. 7. & ibi Gloss. h. t. cap. 5. in fine. de Except. potestque Judex etiam non opposita exceptione excommunicationis, imò reo reclamante actorem vel accusatorem excommunicatum à judicio repellere. cap. 1. in fin. & ibi Dominicus eod. in 6. Socinus in cap. sacris. n. 338. De his, quæ vi, metusve causâ.

An verò ad hoc, ut excommunicatus in judicio submoveatur, desideretur publica denuntiatio? rationem dubitandi suppeditat Extravagans Martini V. Ad evitanda, quæ statuit, excommunicatum non aliter vitandum esse, quàm si sit notorius Clerico percutissor, vel publicè denuntiatus fuerit. Negant Bonacina de Censuris puncto 7. num. 5. Suarez de censuris disp. 1. sect. 3. num. 5. & Laym. 1. p. tr. de Excomm. c. 5. quibus accedo: siquidem prædicta Extravagans non præcipit, sed solum permittit fidelibus communicare tam in sacris, quàm prophanis cum excommunicatis toleratis absque periculo incidendi in excommunicationem, ut liquet ex illis verbis: misericorditer indulgemus. Ergo oppositâ, & probatâ excommunicatione reus non erit compellendus in judicio cum excommunicato consistere. Præterea Pontifex in d. Extravag. non intendit excommunicato non denuntiato directè favere, sed

sed communicantibus cum ipso, ut docet
 Guierrez lib. I. *Can. c. 1. n. 38. & 39.* atqui
 si excommunicatus toleratus in iudicio
 agere posset, non modicum commodum
 sentiret, contra mentem S. Pontificis. ergo
 etiam toleratus à Judiciis arceri potest, &
 si denunciatus sit, quoque debet.

41 X. Huc pertinent deportati, & qui his
 suppres, banniti. Deportati: quia de iis
in l. 17. §. 1. ff. de Penis. expressim sancitum,
in ea, qua juris civilis sunt, ut est susceptio
 iudicii, non habeant, *quo vero juris gentium*
sunt, habeant. Banniti: quia similiter
 omnia bona amittunt, & civiliter pro mor-
 tuis habentur. *Gail. 2. observ. 86. num. 9.*
 unde nec litem ante banni denuntiationem
 inceptam continuare permittuntur. *Ord.*
Cam. p. 2. tit. 9. §. Et jemand. V. sollen
Gail. 2. de Pace publ. c. 12. n. 12. & seq.
Mynting. cent. 3. observ. 30. Quam ta-
 men prohibitionem. *Hunnus d. tit. 5.*
c. 9. n. 37. restringit ad provinciam, è qua
 quis proscripius, & bannitus est; ita ut ex-
 tra illam & agendo, & actionem excipien-
 do legitimam habeat standi in iudicio per-
 sonam.

42 Denique agmen prohibitorum, ac exclu-
 sionum à iudiciis claudunt illi, qui accusare
 nequeunt, de quibus *Civilistæ in Tit. C. de*
his, qui accusare non possunt, & nos infra
in tit. de Accusat. plenà manu tractabimus.
 §. V.

43 *Materia, seu objectum* Iudicii sunt cau-
 sæ quælibet tam Ecclesiasticæ, quàm sæcu-
 lares; tam civiles, quàm criminales; tam
 petitoria, quàm possessoria, tam feudales,
 quàm allodiales; tam connexæ, quàm di-
 sparatæ; modò quæque coram suo Judi-
 ce disceptetur: pro diversitate namque
 causæ alia unius, alia alterius jurisdic-
 tionis propria censetur. Ut dilucidius re-
 solvam.

Dico I. In causis & negotiis spirituali-
 bus indistinctè Judex Ecclesiasticus adeun-
 dus est, sive inter Clericos, sive inter Laicos
 contentio sit, *c. 2. & ibi DD. h. t.* Sic si in-
 ter virum & mulierem circa valorem, aut
 dissolutionem matrimonii lis suboriatur,
 nullò modò laicus cognoscere potest juxta
 Trident. *Sess. 24. de Matrim. cap. 12.* Sicut
 etiam, si incidat quæstio natiuitatis, an ali-
 quis sit legitimè natus, nec ne, ad Judicem
 Ecclesiasticum referenda est, licet principa-
 lis quæstio sit merè temporalis, veluti si
 agatur de hæreditate, & successione inter
 personas sæculares. *c. 3. de Ordine cognit.*
c. 5. & 7. Qui filii sint legit. Idem est, si
 de juramento, ejusque valore & obliga-
 tione controvertatur. *c. fin. de Foro com-
 pet. in 6.* Similiter controversias circa vota,
 & professionem Religiosam, circa electio-
 nes, circa beneficia Ecclesiastica, circa
 limites Parochiales, circa jus sepulturæ, jus
 decimandi, jus patronatûs, aliæque jura spi-
 ritualia ad Judicem, & forum Ecclesiasti-
 cum spectare, explorati juris est per *c. 1. 6.*
& 11. dist. 96. c. contingit. de Arbitris. c. 2.
& 3. h. t. Ratio est: quia causarum spiri-
 tualium cognitio dependet à spirituali pote-
 state, cujus laici omninò incapaces sunt.
 Bellarminus *tom. 1. controvers. l. 1. de Cle-
 ricis. c. 28.*

In *disquisitionem* vocatur, quis Judex
 adeundus, quando non de potestate, vel
 ipso jure spirituali lis est, sed tantùm de fa-
 cto, vel de possessione juris spiritualis; v. g.
 si quæritur: quisnam sit in possessione ju-
 ris patronatûs, aut juris decimandi? an de-
 cimæ hoc anno ab aliquo parochiano ex
 integro persolutæ sint? num juramentum
 in aliquo contractu intervenerit? utrùm
 filius durante matrimonio natus sit? &c.
 Has quoque & similes causas esse spiritua-
 les, adeoque in foro, & à Judice Ecclesiasti-

co decidendas, suadere videntur *d. c. 2. h. t.* ubi decernitur, ut Laici Ecclesiastica tractare negotia non præsumant. & *Clem. un. de Sequestrat. possess.* ubi supponitur, causam possessionis coram Ecclesiastico Judice ventilandam. Verùm quòd, quando contra Laicum nudè de possessione, vel facto ipso agitur, & quæstio proprietatis nullo modo involvitur, non tantùm Judex Ecclesiasticus, sed etiam sæcularis cognoscere possit, in praxi receptum est, de jure probabiliter sustinere potest cum *Covar. Practic. qq. 35. n. 2. Fachin. illustr. controuv. l. 8. c. 15. Canisio in Prælect. Academ. ad tit. de Decimis. c. 18. à n. 12.* quia quæstio facti, & causa possessionis nihil habet spiritualitatis; & quamvis v. g. jus decimandi sit res spiritualis, possessio tamen, vel solutio decimarum res temporalis censetur. *Gloss. in c. literas. de Furam. calumn.* Quod ipsum perspicuè firmat textus in *cap. fin. h. t.* ubi S. Pontifex approbat sententiam pro Actore Clerico contra communitatem Laicam à Magistratu sæculari latam in causa possessionis juris eligendi Rectorem, quæstionem vero proprietatis ad judicem Ecclesiasticam avocandam decernit. Nec quempiam turbent jura in contrarium adducta; Nam quod attinet *c. 2. h. t.* negatur quæstionem facti, aut causam possessionis esse inter spiritualia strictè sumpta numerandam. Ad *Clem. un. de Sequestr. possess.* respondetur, ibi reum fuisse Clericum, utpote qui beneficium possederat, & ideo coram alio, quàm judice Ecclesiastico conveniri non potuisse, cum actor debeat sequi forum rei.

46 Dico II. Causæ Clericorum criminales, & civiles (exceptâ causâ feudali) non nisi apud judicem Ecclesiasticum ventilandæ sunt *auth. statimus. C. de Episcop. & Cleric. c. 5. 6. 8. & 14. causâ II. q. 1. c. 4. 8.*

& *10. h. t. c. 2. & 7. de Foro comp. sine dubio* ideo: quia Clerici Jure Divino exempti sunt à jurisdictione Laicorum juxta *c. nimis 30. de Furejur. c. quamquam 4. de Consib. in 6. & Trid. Sess. 25. de Reform. c. 20.* Quare Clericos in enormissimo quoque crimine ante degradationem non esse puniendos per Judices laicos, etsi esset læsa Majestas humana, disertè tradunt *Gigas tr. de Crim. las. Majest. in rubr. Quis de crim. las. Majest. cognosc. poss. n. 12. Roland. à Vall. consil. 4. n. 6. vol. 1. alitque.*

In facto non semel disputatum est: possitne Clericus saltem tunc trahi ad sæcularem Judicem, quando in foro Ecclesiastico justitià à Prælati negligitur?

Affirmativè subscribit *Menoch. de Reuin. possess. remed. 3. n. 355.* quæ probatur primo ex *c. 41. causâ 2. q. 7.* ubi Leo Pontifex Legatos Imperatoris alloquens ait: *Nisi incompetenter aliquid egimus, & subditis justa legis tramitem non conservavimus; vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio.* Secundo ex *c. 2. de Regularib.* ubi in causa Ecclesiastica ob negligentiam Judicis Ecclesiastici dari recursum ad Principem supponitur. Tertiò ex *c. 31. causâ 16. q. 7.* ubi constat Episcopis, & Archi-Episcopis negligentibus punitionem eorum Rectorum, qui bonis Ecclesiasticis abutuntur, posse Regem adiri, ut illi malo medeatur. Denique id nominatim cavisse Justinianum, liquet ex *Novel. 123. c. 21. §. 2. relata in c. si quis cum Clerico 45. causâ II. q. 1.*

Sed opinioni huic vehementer obloclatur *c. 17. h. t.* ubi Innocentius III. Prælati Ecclesiasticis præcipit, ut plenariam justitiam faciant Laicis conquerentibus de Clericis, additque: *ne pro defectu justitiæ Clerici trahantur à laicis ad judicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus.* Optimi

certè ratione : quia major minoris, non minor majoris Judicis negligentiam ac defectum supplere debet; Ecclesiasticus autem Magistratus major est sæculari per *c. duo sunt dist. 96.* ergo Judex sæcularis non supplet negligentiam, aut defectum Judicis Ecclesiastici, sed e contra, ut habetur in *c. 6. de Foro compet.*

Neque vim habent argumenta contraria. Nam ad *c. 4. 1. causâ 2. q. 7.* respondeo, Leonem III. Pontificem, si quid injustè erga subditos commisit, se submisissè Imperiali iudicio, non coactivo, sed arbitrario ad vitandum fortassè scandalum. In *c. 2. de Regularib.* sub nomine *Principis* non intelligi Principem sæcularem, sed S. Pontificem, ut *ibidem* exponit Glossa, quippe Pontifex Princeps Sacerdotum est juxta *c. clericos. 8. Pontifex dist. 21.* Ex *c. 3. 1. causâ 16. q. 7.* nil aliud colligitur, quàm quòd Episcopo res Ecclesiæ malè administrante, id Regi intinandum sit, non ut iudicet, sed ut admonet, & instet apud Ecclesiasticos Prelatos, eosque adjuvet tanquam supremus Ecclesiarum sui Regni Patronus & Advocatus, ut ait Panormit. in *d. c. 17. in fin. h. t.* Autoritas Justiniani relata in *c. 45. causâ 11. q. 1.* ideò nihil evincit, quia procedit de jure civili, cujus dispositiones in hac parte non attenduntur.

48 Ex sponte fluit, vix defendendam esse opinionem Covarr. qui *pract. qq. c. 35. n. 3. 5. caterum in hac Regia.* docet, casu, quo aliquis laicus sive Ecclesiasticus vi, aut censuris opprimatur à Judice Ecclesiastico, licere simplicem querelam deferre ad Judices regios, qui ad se processum causæ Ecclesiasticæ avocare, examinare, & si quid injustè factum compererint, Ecclesiasticum Judicem ad actorum rescissionem compellere valeant : hoc enim sine speciali privilegio, aut commissione S. Pontifi-

cis citra sacrilegam usurpationem alienæ jurisdictionis, immunitatisque Ecclesiasticæ violationem fieri nequit; unde necesse est, ut injuriam passus ad superiorem judicem Ecclesiasticum suam querelam deferat. Quod tamen si in extraordinario casu fieri non possit, vel delatâ querelâ Episcopus, aut S. Pontifex remedium nullum adferre velit, tunc ipse injuriam passus naturali jure se ipsum defendere, & alios quoscunque etiam laicos ad sui defensionem interpellare potest. Idem dicendum de Republica, cui si petulantes Clerici suis criminibus periculum, aut modestiam creent, & remedium neque ab Episcopo, neque à S. Pontifice impetrari, aut expectari queat, licet ei uti naturali jure defensionis suæ, modò nihil faciat per modum usurpatæ jurisdictionis, sed solum per modum justæ, & necessariæ defensionis, cum moderamine inculpatæ tutelæ. arg. *c. 20. causâ 23. q. 5. c. 1. de Offic. Jud. Ordin. V. cum opus est. & Clem. quia contingit. junctâ Gloss. V. remediū de Relig. domib.*

Dico III. In causa Civili & merè temporali Laicus tam à Clerico, quàm à laico conveniendus est coram Judice sæculari, nec potest regulariter coram Judice Ecclesiastico conveniri. *c. 15. & 16. causâ 11. q. 1. c. 13. h. t. c. 5. de Foro compet.* Ratio est: quia judex ordinarius laicorum non est judex Ecclesiasticus, sed sæcularis, & generale est, ut actor forum rei sequatur. *c. cum sit generale 8. Eod.* Unde bene advertit Delbene *de Immun. p. 1. c. 7. dub. 2. sect. 1. n. 8.* quòd licet per S. Pontificem Clericis concedi possit privilegium conveniendi suos debitores coram Judicibus Ecclesiasticis, non debet tamen fieri concessio, nisi urgente magnâ causâ, ne Ecclesia videatur Clericorum avaritiam fovere, jurisdictionem sæcularem affectare, Ecclesiastica.

judicia litibus occupare, & laicos offendere.

¶ **10** Dixi: *regulariter*: nam assertio hæc non unam exceptionem admittit. Sic enim *primò* Judex Ecclesiasticus potest laicos judicare in causis temporalibus, quatenus ordinantur ad spiritualia: veluti cum Ecclesiæ interest: cum de peccato, perjurio, ac fœdere violato agitur. *d. cap. 13. h. r.* ubi Pontifex ait: *Nullus, qui sit sana mentis, ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de quocunque mortali peccato corripere quælibet Christianum, & si correctionem contempserit, per distractionem Ecclesiasticam coercere.* Hinc

¶ **11** *Secundò*, si constet, quòd Judex secularis defit officio suo in administranda justitia actori sive Clerico, sive Laico, potest is recurrere ad Judicem Ecclesiasticum, & ad hunc reum laicum etiam in causa civili trahere. *cap. 6. 10. & 11. de Foro compet.* Modò nullus Judex secularis reperitur, qui judicis inferioris negligentiam suppleat; quàm diu enim recursus est ad judicem secularem superiorem, de jure communi Judex Ecclesiasticus se immiscere non debet, nisi fortè in causis personarum miserabilium. Panorm. *in d. c. 10. n. 9.* Laym. *in d. c. 11. sub n. 1.* P. Engel *de Foro compet.* §. 2. n. 73.

¶ **12** *Tertiò* Viduæ, Pupilli & Orphani, aliæque personæ miserabiles vi oppressæ, vel spoliata possessione suâ statim, & irrequisito judice seculari possunt coram judice Ecclesiastico ad possessionem recuperandam agere, earumque causam, etsi feudalis sit, Judex Ecclesiasticus cognoscere potest. Text. & DD. *in c. 15. de Foro compet.* Ratio est, quòd causæ viduarum, & aliarum miserabilium personarum, quæ per injuriam & vim sunt oppressæ, earumque defensio ad Ecclesiam spectet, saltem cumulativè.

c. 1. & 2. diff. 87. c. 21. causa 24. q. 3. c. 26. in fin. de V. S. Sed hoc tantum obtinet, si agatur judicium possessoriò, sive interditiò recuperandæ possessionis: quoniam motò judicium petitoriò Judex Ecclesiasticus procedere nequit, si causa temporalis sit, & reus conventus laicus, nisi propter negligentiam Judicis secularis, per *d. c. 15.* & notat ibi Innocent. *in fin. Imola n. 7.*

Quartò Clericus actor reum laicum ad Judicem Ecclesiasticum trahere potest, si res vel res Ecclesiæ, vel res suas injustè detineat; dummodò certò constet de injusta detentione. Quòd si hoc dubium aut incertum sit, ut si laicus res ipsas non Ecclesiæ, aut Clerici, sed suas proprias adseverat, de rigore juris actio coram Judice laico instituenda est, nisi consuetudine aliter receptum sit. *c. 5. de Foro compet.* ex quo prædicta exceptio ita arguitur: juxta hoc *cap.* Judex secularis cognoscit, quando laicus negat, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, ergo à sensu contrario, si id non neget, vel per evidentiam negare non possit, etiam Ecclesiasticus Judex cognoscere poterit; & sic secundum omnes decidi testatur Fagnan. *in d. c. 5. n. 25.* eò quòd ex mala detentione causetur quoddam quasi sacrilegium, cujus ratione Ecclesia quoque sibi vindicat jurisdictionem. *c. 8. & 16. Eod.*

Quintò causæ merè temporaneæ etiam coram Judice Ecclesiastico ventilari possunt, quoties juramentò muniuntur. *c. fin. de Foro compet. in 6. c. licet mulieres. 2. de Jurejur. in 6.* Ita tamen, ut jurisjurandi vinculum, utpote personale hæres non obstringat, us propterea vocari possint in causis temporalibus ad Judicem Ecclesiasticum, nisi pro casu, quo Judicis Ecclesiastici officium imploratur ad hoc, ut hæres animam defuncti exoneret, exequendo ejusdem obligationes juxta *c. fin.*

de Sepulchris, vel etiam pro casu, quo causa coram Judice Ecclesiastico jam incepta fuit contra illum, qui contractum juramentum confirmavit, tunc siquidem haeres quoque obligatur ad standum coram tali Judice, licetque ibi perficiendam, Farinac. *tit. de Inquisi. q. 8. n. 141.*

¶ Sexto plerique DD. cum Menoch. de *Arbit. Judicio. casu 371. n. 12.* opinantur, posse Judicem Ecclesiasticum procedere contra Laicos complices in delicto à Clericis commissio; quibus assistit S. Congregatio Immunitatis, tum in una Policastren. 30. Augusti 1641. tum in una Urbeveta. 19. Julii 1661. tum in una Ferentilli 28. Septemb. 1666. ac saepe alibi; Idque ob causam connexionem: & ne contrariae sententiae proferantur: & quia magis dignum trahit ad se minus dignum. Verum quia delicta suos semper tenent Authores, & multiplicentur secundum numerum delinquentium, in eo casu non est unum individuum delictum, sed aliud Clerici, & aliud Laici; debet proinde uterque judicari in foro, & à Judice sibi competente. *arg. l. si quis uxori § 2. §. 1. ff. de Furtis.* ubi decernitur, quod, si quis unacum uxore subtrahat res mariti, is actione furti teneatur, quamvis uxor tantum actione rerum amotarum conveniri possit. Atque huic sententiae praxis suffragatur teste Covarruv. *pract. qq. c. 34. n. 1. circa fin. Haun. de F. & F. tom. 5. tr. 1. c. 4. contr. 6. n. 285. & aliis.*

¶ Dico IV. Sunt quaedam causae mixtae, seu mixti fori; quae licet ex se, & ex sua natura temporales sint, aliquam tamen lege civili, seu canonica, vel rationabili consuetudine, non privatim, sed cumulativè judicio Ecclesiae sunt reservatae, & ideo judicari possunt tam à Judice Ecclesiastico, quam saeculari, ita ut praeventioni sit locus, & qui praeventit, non possit in judicando ab altero

impediri, juxta communiter notata in c. 1. de Officio Ordinar. Marth. de *Jurisdic. 2. part. cap. 1.*

Porro causae mixtae in duo genera distribuantur: nempe in criminales & civiles. Ad Criminales referuntur blasphemia, fortilegium, divinatio, seu magia illicita, perjurium, sacrilegium, crimen spoli Ecclesiastici, vel invasionis rerum Ecclesiae, usura, falsificatio literarum Apostolicarum, adulterium, concubinatus, fornicatio simplex, incestus, sodomia, assassinatus, & similia, de quibus prolixè Bapt. Fragosus de *Regim. Reip. Christianae p. 1. l. 2. disp. 4. §. 5. & seq.* Farinac. in *Praxi crim. l. 1. tit. 1. q. 8. à n. 127.* Jul. Clar. § *fin. q. 73.* Horum igitur rei Christiani Laici non à saeculari tantum, ut plerumque solet, sed ab Ecclesiastico etiam Magistratu puniri possunt; quia non solum bono Reipub. sed supernaturali quoque fini, & fidei praesertim, ac Religioni, cujus Ecclesia curam gerit, specialiter adversantur. Laym. in *Theolog. Morali lib. 4. tr. 9. c. 2. à n. 4.*

Ex Civilibus mixtae censentur testamenta Laicorum, si legata ad pias causas inserta sint, juxta Trident. *Sess. 22. de Reform. cap. 8.* contractus saecularium juramento firmati, si de executione quaestio fuerit, per c. *fin. de Foro compet. in 6. & c. 2. de Furejur. in 6.* Causa restitutionis integra, si ab Ecclesia petatur contra Laicum. *cap. 1. de integr. restitut. cap. penult. de Rebus Ecclesiae non alien.* Item quaestiones meri facti, & causae possessoriae rei spiritualis, si agatur contra Laicum *arg. cap. fin. h. tit.* Denique causae miserabilium personarum, si vel vi oppressae aut spoliatae sint, vel Judex saecularis fuerit negligens in administranda justitia juxta c. 10. 11. & 15. de *Foro compet. supra num. 51. & 52. exposita.*

De

- 59 De causa dotis, num mixti fori sit? frequens dissidium est. Equidem affirmativam propugnat Panormit. in c. 3. de Donat. inter vir. & uxor. n. 8. per c. ex litteris. de Pignorib. ubi Judex Ecclesiasticus principaliter de dotis causa cognovit. Crebrius tamen placuit, causam dotis principaliter motam non esse mixti fori, sed ejus cognitionem tantum spectare ad judicem saecularem per l. in contractib. 14. §. quodsi in provincia. C. de non numerata pec. Sanch. de Matrim. lib. 10. disp. 8. sub n. 15. Nec favet contrariae sententiae textus d. c. ex litteris. nam in ejus specie Judex Ecclesiasticus in causa dotis potuit adiri, quia agebatur de vidua oppressa à judice saeculari, qui eam dote exspoliaverat propter mariti delictum, quo casu ad judicem Ecclesiasticum recurri posse, probatum ex d. c. 15. de Foro compet. Neque dicas, mulierem illam viduam non fuisse, utpote cujus maritus superstes fuerat; siquidem cum ipse fuerit proscriptus, & bannitus, ejus uxor pro vidua habebatur: idem enim est, non habere maritum, ac habere inutilem. Covarr. Pract. quest. c. 7. n. 7. §. est & in hoc. Planè si de dote accidentaliter, seu incidenter agatur, puta ratione divortii instituendi, palam & extra controversiam est, causam hanc coram Judice Ecclesiastico ventilandam esse. d. c. 3. de donation. inter vir. & uxor. & tenet ibi Glossa in V. acsessorie.
- 60 Dico V. Causae feudales disceptantur vel coram ipso feudi Domino vel coram Convalallis, seu Paribus curiae, vel coram Judice illius loci ordinario. Vultejus de Feud. lib. 2. c. 2. n. 2.
- 61 Primò omnium itaque feudi Dominus, sive Senior Judex competens est, cum de feudo contentio oritur inter pares Curiae, c. ceterum h. t. tit. 55. §. praeterea Feud. 2.

Nec interest, sive agatur judiciò peritorio sive possessorio: cum enim jura allegata indistinctè asserant, de feudo apud Dominum controversiam esse terminandam, idem de possessione intelligitur, maxime cum idem debeat esse Judex proprietatis, & possessionis. c. 1. de causa possess. & propriet. l. nulli. C. de Judiciis. Fachin. lib. 7. controvers. c. 100. contra Bald. & alios relatos. Sicuti nec refert, an vassalli litigantes sint Clerici, vel Laici: quia in causis feudalibus etiam Clericis coram Domino feudi, licet is Laicus sit, conveniri, & comparere debet. d. c. ceterum & ibi Gonzal. n. 2. h. t. c. ex transmissa. c. verum & ibi Felin. n. 3. de Foro compet. Clarus §. feudum. q. 90. n. 8. Modò causa feudalis sit merè civilis; secus verò si contra Clericum vassallum agatur ad amissionem feudi criminaliter, vel Civiliter propter crimen: tunc etenim de hoc Dominus feudi cognoscere nequit, sed remittenda est cognitio ad Praelatum ipsius Clerici: cum Laicus de crimine Clerici nec directè, nec incidenter possit cognoscere, sicut nec de legitimitate arg. c. 8. h. t. c. 14. de Foro compet. & in terminis tradit cum Innocent. Panormit. in d. c. verum n. 17.

Pares curiae sunt Judices legitimi, quando lis vertitur inter Dominum & Vassallum de investitura, de Felonia, aut similibus causa Feudum concernente, d. tit. 55. §. praeterea Feud. 2. & tit. 16. Eod. tit. 21. Feud. 1. Mynsing. Cent. 4. observ. 89. Nullo habito respectu ad qualitates Dominum Superiorem recognoscat, vel non, adeò ut lite inter Imperatorem & Vassallos suborta Pares Curiae cognoscendi potestatem habeant. Schrader de Feud. p. 10. sect. 5. n. 40. & seqq. Omnes autem Pares Curiae simul cognoscunt, nisi placuerit quosdam eligi, coram quibus causa expediri debeat.

beat; quo casu Dominus quosdam
 eligit, & quosdam Vasallus, *d. titul.*
 16. *Feud. 2.* Nec soli Domino electio
 competit, nisi Vasallus circa electionem
 contumax existat, & vel eligere nolit, vel
 in electione tergiversari, tunc enim in ejus
 pœnam soli electi à Domino iudices erunt.
Vult. d. c. 2. n. 27. Mynsing. de observ. 89.
n. 6. quemadmodum viceversâ, si Domi-
 nus in eligendo tergiversetur, vel eligere
 nolit, facultas eligendi ad Vasallum trans-
 fertur. *Ritershus. de Feud. c. 9. q. 13.* Qui-
 bus electis non opus est, ut aliud juramen-
 tum de rectè judicando præstent, veluti de
 iudiciis jure civili cautum est *in l. rem non*
novam. C. h. t. cum in juramento fidelita-
 tis ad rectè judicandum expressè obstricti
 sint. *tit. 5. 6. & 7. Feud. 2. P. Engl. de Foro*
compet. p. 2. §. 4. n. 92.

67 *Ordinarius loci Judex* cognoscit, & ju-
 dicat de causis feudalibus extraordinariè,
 itaque in certis tantùm quibusdam casibus:
 quorum primus est, si Vasallus coram Do-
 mino feudi non possit justitiam consequi.
d. c. caterium. h. t. Secundus, si Dominus
 aut Pares curiæ ex rationabili quadam
 causa suspecti arguantur, *per tit. 15. & 46.*
Feud. 2. Tertius, si Dominus nullos alios
 habeat Pares Curia. *Panorm. in d. c. cate-*
rium. n. 14. Quartus, si Pares Curia in
 eadem causa testimonium perhibere de-
 beant. *Borch. de Feud. c. 10. n. 12. Quintus.*
 Si Dominus conveniatur ab extraneo,
 eoque qui Vasallus omninò non est, nec se-
 ratione rei controversæ Vasallum esse
 ostendit; & viceversâ, si extraneus à Do-
 mino conveniatur, tanquam de re non feu-
 dali: tunc enim non Pares Curia, sed or-
 dinarius judicat, sicut si lis sit inter Vasa-
 llum, & extraneum. *tit. 27. §. 2. §. quòd si.*
& tit. 43. Feud. 2. Fagnan. in d. c. caterium.
num. 13. h. t.

KÖNIGIN DECRET. LIB. II.

Dico VI. Quando plures causæ inter se 68
 sunt connexæ, fortè quòd unius cognitio,
 ac beneficio ad alterius tractationem, co-
 gnitionem, perfectionem, & finem conse-
 rat, coram eodem iudice agitandæ sunt.
c. fin. de Rescript. t. t. ff. de quibus rebus ad
eund. iud. eatur. l. 10. C. h. t. Expedi-
 tum, si quidem, iudicia non nimium multiplicari,
 & molestum foret, ac durum in eadem pro-
 pe causa diversis judiciis distringi. Atque
 inde est vulgare brocardicon; *causa conti-*
nentiam dividi non debere.

Venit autem hæc continentia vel à per-
 sonis, contra quas agitur, vel à conditione
 actionum quibus agitur.

A personis venit, quando sunt plures rei 69
 ejusdem causæ, puta plures cohæredes, so-
 cii, tutores, correi debendi diversis jurisdi-
 ctionibus subjecti; quo casu propter litis
 consortium Judex ipsorum proximè supe-
 rior ad eundem est, *l. 1. & 2. ff. de quib. reb.*
ad eund. iud. eatur. l. omnes 5. C. de Arbit.
tut. Menoch. de arbit. jud. casu 371. n. 12.
 Quare diversorum statuum Imperii subdi- 70
 ti, & sic mediati omnes, super communi
 hæreditatis causa, vel alia sui naturâ indi-
 visa conveniendi sunt, non alibi, quàm co-
 ram Aula Cæsaris, aut Camera Imperiali.
 Quod factum in præjudicio, cujus memi-
 nit *Mynsing. 1. Observ. 4. n. 3.* Similiter 71
 cum plures sunt litis consortes: quorum
 unus tantùm immediate, reliqui verò om-
 nes sunt mediatè Imperio subjecti, omnes
 in Camera in prima instantia forum sor-
 tiuntur; quo ipso tamen casu in decernen-
 dis processibus iudicem cautum esse debere,
 monet *Gail. lib. 1. observ. 32. n. 2.*

A conditione actionum venit continentia 72
 causæ I. quando actio est generalis, ut est
 actio tutelæ, negotiorum gestorum, peti-
 tio hæreditatis, & res, de quibus est quæ-
 stio, sub diversis diversorum iudicium ju-
 ris-

Gg

tis-

8 jurisdictionibus sita sunt. Hoc casu, ne executio lite finita sit inanis, & actor & reus novis litibus implicentur, coram omnium superiore, hoc est, si v. g. bona litigiosa sub uno quidem principe, at diversis illius judiciis, unter unterschiedenen Regierungen / Cansley / oder Aemtern sita, coram illomet Principe: sin autem sub diversis immediatis Imperii statibus sita fuerint, coram Camera Imperiali lis intentanda, & finienda erit, per d. l. i. ff. de quib. reb. ad eund. jud. catur. l. 10 & ibi Gloss. V. continentiam. C. h. t. Mindan. tr. de continentia caus. c. 3. n. 3. & seq. Gail. d. observ. 32.

73 n. 5. II. Quando actiones sunt cognatae, ut si una est alterius preparatoria, ut est iudicium possessorium ad petitorium, actio ad exhibendum, ad rei vindicationem; vel si una actio alteram explicat, quod fit, si quis agat ex negotio producente plures actiones se invicem non consumentes, ut est actio furti, & condictio furtiva &c. His enim casibus & cognata actio debet apud eundem Judicem tractari, & questio praedicialis, vel incidens moveri apud illum, ad cuius jurisdictionem pertinet causa principalis, esto is aliis de praediciali vel incidente questione non valeat cognoscere. l. 3. C. h. t. l. I. C. de ordine iudiciorum. Nisi tamen illud incidens aut conexum esset spirituale; quoniam tunc, si causa principalis vertitur apud Judicem Laicum, is debet interim cassare & punctum incidens remittere ad Judicem Ecclesiasticum, cuius est de rebus spiritualibus decernere. c. novit. 13. h. t. c. pen. de Ord. cognis. c. 5. c. 7. Qui filii sint legit. c. 15. de excessib. Pralat. Plura Mindan. de Contin. caus. tot. lib. 3. & plerique in d. l. 10. C. h. t.

74 Unum illud addo, hanc tractationem causarum connexarum apud eundem ju-

dicem olim fuisse necessitatis, d. l. 10. et hodie esse in arbitrio actoris, an causas connexas velit conjungere, an dividere. Quod si dividat, potest nihilominus reus antea litem contestatam opponere exceptionem continentiae; ea vero omisa processus coram diverso Iudice agitatus tenet. Bald. in d. l. 10. n. 3. Jason. ibid. n. 6. Felin. in d. fin. n. 8. h. t. Mynsing. cent. I. observ. 57. Gail. d. observ. 32. n. ult.

§. VI.

Forma Iudicii stat in processu iudiciorum, qui variat; stylus tamen & consuetudo curiarum potissimum ita habet.

I. Actor Judicem adit, oblatoque libello, quem supplicationem vocant, summariè Judicem de causa litis informat, rogatque, ut processum admittat, & adversarium citet.

II. Decernitur à Iudice citatio, & per publicum, juratumque Ministrum jubetur reus ad certam diem comparere iura experiendi causâ.

III. Citatio reproducitur ab actore in iudicio, & reo comparenti ab eodem editur, seu offertur libellus; sed hoc in primis non ubique obtinet: nam alicubi praecedit libellus citationem, alicubi verò mittitur una cum citatione.

IV. Libello taliter edito reo dantur deliberationes deliberatoriae, hoc est, inducitur deliberandi, num velit contendere, vel potius liti cedere.

V. Si reus elapsò terminò deliberandi denuò compareat, & contendendum petet, proponit primò locò, si quas habeat, exceptiones fori declinatorias, vel iudicii dilatorias; quandoque verò instituit contra tuam petitionem, seu reconventionem.

VI. Deficientibus his exceptionibus, & reconventionem reus responderet ad libellum actoris, quo facto dicitur contestata.

eerea exigitur à Partibus satisfactio, seu cautio de iudicio fieri, & iudicatum solvi, & insuper à Procuratoribus de rato; de quibus cautionibus vid. Interpp. ad Instit. de Satisfactionib. & ad ff. Qui satisfacere cog.

VII. Ante, vel etiam post litis contestationem ab utraque parte præstatur iuramentum calumniæ. Deinde fiunt positiones seu positionales, id est articuli, super quibus pars adverfa examinatur, ut veritate sic comperta non sit necessum procedere ad alias probationes; antequam tamen actor articulos exhibeat, deponit *iuramentum dandorum*, quo se obstringit ad nullos articulos dandos, quos non sciat, vel credat veros esse: contra reus, antequam respondeat, deponit *iuramentum respondendorum*, scilicet se nihil negaturum, quo non sciat, aut credat falsum esse.

VIII. Si contingat actorem, ac reum in aliquibus articulis propositis discrepare, inducuntur testes, aliæque probationes iuridicæ; quibus reus opponit exceptiones, quas actor replicatione diluit, hanc reus duplicando, & sic deinceps. l. 2. §. fin. de Except.

IX. Post deductas probationes, exceptiones, replicationes, duplicationes, vel posteriores allegationes Partes concludunt in causa, hoc est, Judici causam, ut eam suâ sententiâ definiat, submitunt.

X. Denique sequitur, & à Judice proferitur sententia, quæ, nisi intra 10. dies appellatur, aut si appellatio facta deseratur, lapsis fatalibus transit in rem iudicatam, & mandatur executioni, ut iudicium finem suum, ac effectum sortiatur. Atque hæc sunt solennitates & actus præcipui processûs iudiciarii, subinde enim alii intervenire solent, ut patebit ex dicendis.

Nec tamen passim, nec semper hanc

processûs tam exactam observationem requirimus: sed tunc, quando propositum, & disceptandum negotium plenam cognitionem desiderat, ut sine ea de jure pronuntiari non ita possit, cum ex facto jus oriatur; quapropter in iis, quæ notoria sunt, aut per se liquent, atque item in summariis causis ipsam non exigimus. c. manifesta. cum 2. seqq. causa 2. q. 1. c. 21. de Furejur. c. 9. de Accusat. Clem. sape. & ibi Interpp. de V. S.

§. VII.

Finis Iudicii consistit in iustitiæ administratione circa personas, & causas controversas secundum juris, & æqui rationem per elegantem text. in c. 1. de Sent. & re jud. Perfide igitur iudicia quidam Christianis interdicerent conantur: quia DEUS ipse ea institui iussit, & Magistratus, ut suos vicarios, DEOS appellavit. Psalm. 81. ipsique Apostoli adire iudicia civilia, ut videre est Act. 5. v. 26. & c. 25. v. 10.

§. VIII.

Effectus Iudicii præcipue sunt hi: Primus & primarius est, quod litibus & controversiis finem imponat, ac eò rem deducat, ut suum quisque consequatur.

Alter effectus est, quod iudicio cepto inducatur obligatio instantiæ, ita ut adversario dissentiente à iudicio recedere non liceat per l. 5. C. de O. & A. & si discedere velit, tanquam temerarius litigator omnes expensas refundere cogatur. §. 1. Instit. de Pana temere litigantium.

Tertius effectus est, quod acta coram Judice incompetente sint invalida, nec probent coram Judice competente. c. 4. in pr. h. t. Clarus in Pract. crim. §. fin. q. 46. n. 40. acta autem coram Judice competente teneant, ac fidem quoque faciant in alio iudicio; dummodo inter easdem personas & in ordine ad eundem finem, eundemque

que effectum producantur arg. c. 18. *can-*
sà 2. q. 1. c. 2. de Except. in 6. Panorm. *in d.*
c. 4. n. 5. Layman. *ibid. n. 3. & 4.* ubi colligit,
si actum sit coram Judice sæculari contra cri-
minosum ad pœnam legalem, postea verò
agatur super eodem crimine coram Eccle-
siastico ad pœnam canonicam, seu Eccle-
siasticam, acta prioris judicii non probare
in posteriore propter variatum modum
agendi, & quia ad aliam pœnam agitur.

§. IX.

Contraria Judicii sunt modi, quibus ju-
dicium perimitur.

- 80 Perimitur autem I. mutuâ voluntate
partium renuntiantium ulteriori proces-
sui cum intentione nunquam repetendi
litem; quod eas facere posse tralatitium
est.
- 81 II. Absolutione ab observatione judicii,
ut quando in progressu litis apparet, quod
intentio, ac petitio actoris in libello ineptè
proposita fuerit; quo casu reus debet ab-
solvì ab instantia hujus tantùm judicii, eâ-
que dissolvì, reservato interim actori jure
iterum agendi, & libellum, ac petitionem
aliter, & aptè formandi c. 15. *b. t.*
- 82 III. Lapsu temporis: nam in jure civili
saluberrimè cautum est, ut causæ crimina-
les biennio terminentur à die litis conte-
statæ numerando. *l. ult. C. Ut intra cert.*
temp. crimin. quæst. term. Causæ verò civi-
les triennio. *l. properandum 13. C. b. t.* ubi
tamen excipiuntur causæ fiscales, & quæ
ad publicas pertinent exactiones, vel tri-
buta.
- 83 An autem hæc juris civilis dispositio
procedat etiam de jure Canonico? sub li-
te est. Sunt, qui negent, adducti text. *c. pe-*
nuult. b. t. ubi de cursu triennio jubetur ni-
hilominus delegatus causam cognoscere.
Sed huic sententiæ nolim adstipulari: eò
quòd sine textu expresso inter Jus Canoni-

cum & Civile non sit discrimen constituen-
dum per c. 1. *de Novi op. nunciat.* & ratio
abbreviandarum litium utroque jure subicitur
c. 5. de Dolo & contum. Covarr. *ad c. quomo-*
vis p. 2. §. 1. n. 10. Zoëf. *b. t. n. 13.* Neque
obstat textus *d. c. penult.* quia non simpliciter
dicit, instantiam judicii triennio non pe-
rimi, sed loquitur de subterfugiis, & cavilla-
tionibus adversarii, quibus lis per trien-
nium prorogata, dolò malò, eòque consi-
liò, ut post illud tempus possit objicere præ-
scriptionem triennii; quæ dolosa protractio
ipsi prodesse nequit, cum nemo ex dolo suo
debeat lucrari, nec in *d. c. pen.* habeatur
verba novum jus inducentia. Ut ut sit,
hodie hic modus finiendi lites à foro recedat
sit, nec ullum primæ instantiæ tempus con-
sideratur præsertim in Camera Imperiali
Zanger. *de Except. p. 1. c. 1. circa fin. Gall.*
1. observ. 141. n. 8. Minsing. *cent. 2. ob-*
serv. 48.

TITULUS II.

De Foro Competenti.

SUMMARIÆ.

1. 2. 3. Roma quatenus Advena conveniri possit?
4. 5. 6. Ubi quis domicilium originis. 7. Et an
ibi forum sortiatur?
8. Usque 20. Quomodo alicubi domicilium consti-
tutionis. 20. 21. ibique forum constituitur?
22. 23. Num quasi domicilium forum tribunal?
24. Ubi vagabundi sint conveniendi?
25. Usque 34. In loco rei sitæ actio realis, & in
rem scripta moveri potest. 26. Licet res sit mo-
bilis. 29. Et licet possessor nomine auctorem
suum. 30. Aut sit Clericus. 31. Vel etiam ca-
sico non moretur. 33. Ibi tamen institui non debet.
34. Usque 47. In loco, quo quis contraxit, vel se
soluturum promisit, regulariter conveniri potest.
38. 39. 40. Modò ibi reperiatu.
47. Usque 55. Quilibet delinquens excepto fra-
tridioso. 55. Usque 61. In loco delicti inchoati
vel consummati. 61. Si ibi reperiatu. 62. Con-
veniri & puniri potest. 63. 64. 65. Imò etiam
ubicunque deprehenditur.